

לכבוד משפחת בעלז

מתן על הפרק

התכנית השש-שנתית המקוונת
ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

פרק י' הוא שיאה של חטיבת הפרקים ה'–י' הכוללת אסיפה, וידוי וכריתת אמנה. יש שראו בפרק זה תיאור של המסמך הכתוב הראשון של התורה שבעל פה, ושל נקודת המפגש בין סוף תקופת הנביאים להקמת הכנסת הגדולה. האמנה הינה ברית נאמנות והתחייבות בה מקבלים ישראל על עצמם מרצונם ובשבועה לקיים את תורת משה ללא תנאי. הפרק מחולק לשני חלקים: תיאור מעמד כריתת האמנה ורשימת החותמים עליה (א)–(ט) והאמנה עצמה (ל–מ). בפרק י"א אנו שבים לשלב האחרון של מפעלו הגדול של נחמיה: אכלוס ירושלים לקראת חנוכת החומה. בפרקים הקודמים נחמיה מתאר את העיר – ו"הָעִיר רַחֲבַת יָדַיִם וְגִדְלָה וְהָעָם מְעַט בְּתוֹכָהּ וְאִין בְּתִימִים בְּנִיִּים" (פרק ז', ד), בפרקנו לאחר השלמת החומות הוא מאכלס את העיר תוך שימוש בגורל, ובכך מזכיר את ימי יהושע.

1.

פרק י' נפתח במילים "וּבְכֹל זֶאת אֶנְחֶנּוּ כְּרִיתִים אֶמְנָה וְכֹתְבִים וְעַל הַחֲתוּם שָׂרִינוּ לְוַיְנוּ כְּהִנְיֹנוּ"

א | עיינו ברש"י ועמדו על משמעות המילים "בכל זאת" והביטוי "כורתים אמנה":

רש"י: ובכל זאת – ובכל הרעה הזאת הבאה עלינו אנחנו כורתים אמנה להקב"ה להאמין ולבטוח בו.

ב | בגמרא ובמדרש נלמד פסוק זה כראיה למידת חסידות של בני הדור, שקיבלו על עצמם מצוות שלא היו חייבים בהם. קראו את המקורות הבאים, היזכרו בתיאורי לימוד התורה וגילוי המצוות בפרק ה'. כיצד מאירים חז"ל את המסופר בפרקים ה'–י'?

בראשית רבה פרשה צו: ...אמר ר' יהושע בן לוי שלשה דברים גזרו בית דין של מטה, והסכים הקב"ה מלמעלה עימהם, ואילו הן: אחד בימי עזרא, בשעה שעלו מבבל ביקש הקב"ה להתיר להן את המעשרות. מה עשו? הלכו וגזרו על עצמן שהן מעשרין, שכן הוא אומר "את ראשית עריסותינו ותרומתנו ופרי כל עץ ותירוש ויצהר" וגו' (נחמיה י לח),

מה עשו? כתבו בספר וחתמו אתו ונתנו אותו בהיכל, למחר נכנסו ומצאו אתו חתום.

ומנין שהסכים הקב"ה עימהן? "ובכל זאת אנחנו כרתים אמנה וכתבים על החתום" (נחמיה י א).

ירושלמי מסכת שביעית פרק ו דף לו טור ב: ...אמר רבי לעזר: מאיליהן קיבלה עליהן את המעשרות מה טעם "ובכל זאת אנחנו כורתים אמנה וכותבים ועל החתום שרינו לוינו וכהנינו" מה מקיים רבי לעזר "ואת בכורות בקרינו וצאנינו" מכיון שקיבלו עליהם דברים שלא היו חייבין עליהן, אפילו דברים שהיו חייבין עליהן

העלה עליהן כאילו מאיליהן קיבלו עליהן. מה מקיים רבי יוסי בר חנינא "ובכל זאת" מכיון שקיבלו עליהן בסבר פנים יפות העלה עליהן הכתוב כאילו מאיליהן קיבלו עליהן.

2.

האמנה אינה הכרזה דתית מופשטת אלא מדריך לאורח חייה של הקהילה, המדגיש את הבעיות העיקריות המטרידות אותה. המצוות אינן כתובות באמנה כמו שהן כתובות בתורה אלא מזכירות את דרכו של מדרש ההלכה ומוסיפות תקנות במקומות הנדרשים.

א | ערכו רשימה של ההתחייבויות השונות המופיעות באמנה. אלו התחייבויות הן דאורייתא או פרשנות על מצוות דאורייתא, ואלו הן התחייבויות חדשות שהותקנו באותו הדור?

ב | שימו לב לאיסורי הנישואין עם עמי הארץ, שהם איסור מן התורה המקבלים פרשנות מחודשת. השוו את האיסור המופיע בפס' לא, לאיסורים בתורה: שמות **ל"ד**-ד-טו; דברים **ז**,ג-ו; דברים **כ"ג**,ב-ט. מה ההבדל בין ההתחייבות בנחמיה לבין איסורי התורה, מהו לדעתכם האיסור בנחמיה ומה מטרתו.

ג | שימו לב גם לאסורי השבת בדגש על איסורי המסחר בשבת (פס' לב) השוו לישעיהו **נ"ח**,ג-יד; ירמיהו **י"ז**,ט-כג.

3.

השוו את האמנה בפרקנו לבריתות קודמות בין ה' לעם ישראל. נסו למצוא קווי דמיון ושוני בין הבריתות בתורה ובנביאים לבין האמנה כאן. [כדאי לבחור שתי דוגמאות לפי רצונכם]: שמות **ל"ד**-ד-כו; דברים **י"א**; דברים **כ"ז**,א-יד; דברים **כ"ט**,ט-כח; יהושע **ח'**,ל-לה; יהושע **כ"ד**,א-כח; דברי הימים ב **ט"ו**,א-יז; דברי הימים ב **ל"ד**,כט-לג.

4.

בפרק **י"א** מתואר מאמץ נוסף של נחמיה לישובה של ירושלים. האוכלוסייה בעיר מועטה ונחמיה מעלה מן העם מעין "מעשר אדם" - עשירית מן האוכלוסייה היושבת בארץ צריכה לבוא ולהתיישב בעיר. מדוע לדעתכם משתמש נחמיה בגורל? השוו לבמדבר **כ"ו**,נה-נו; יהושע **י"ח**,ח-י; מדוע המתיישבים החדשים מכונים מתנדבים?

5.

הביטוי "עיר הקדש" מופיע פעמים ספורות במקרא, והשימוש בו בפרקנו בוודאי אינו מקרי. השוו את המסופר בפרקים שלמדנו לישעיהו **נ"ב**, שם מופיע ביטוי זה גם כן, אלו מן הדברים שמנבא ישעיהו מתקיימים בתקופת נחמיה?

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים
© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555

הרחבה: יצר עבודה זרה בימי שיבת ציון

במקרא מסופר על שבע בריתות שנכרתו בין העם כולו לבין ה', החל ממעמד הר סיני ועד לחורבן הבית הראשון. ככל הידוע לנו, האמנה היא הברית היחידה שנכרתה בין העם לבין ה' בתקופת שיבת ציון. ההבדל הבולט ביותר בין האמנה לבריתות הקודמות לה הוא שבכל הבריתות מודגש האיסור על עבודה זרה, והחובה לעקרה, ואילו באמנה אין זכר לעבודה זרה. זהו ביטוי מובהק של המהפכה הרוחנית בתודעת העם ובמעשיו מאז חורבן הבית: העבודה הזרה היא נחלת העבר ושוב אינה עניין מרכזי שיש להלחם בו או להדגישו. בתלמוד בבלי במסכת יומא מתואר ביטול יצר עבודה זרה כיזמתם של אנשי כנסת הגדולה. הסיפור נותן זווית נוספת לתהליך הרוחני המתואר בפרקים ח'-י'.

תלמוד בבלי מסכת יומא דף סט עמוד ב:

...[נחמיה ט] "ויצעקו אל ה' אלהים בקול גדול" מאי אמור? [מה אמרו?]
אמר רב ואיתימא רבי יוחנן: בייא, בייא! היינו האי דאחרביה למקדשא, וקליה להיכליה, וקטלינהו לכולהו צדיקי, ואגלינהו לישראל מארעהון, ועדיין מרקד בינן.
[ווי ווי, היינו [=היצר הרע של עבודה זרה] שהחריב את בית המקדש ושרף את ההיכל והרג את צדיקי העם והגלה את ישראל מארצם ועדיין הוא מרקד בינינו].
כלום יהבתי לך אלא לקבולי ביה אגרא? לא איהו בעינן. ולא אגריה בעינן.
[האם לא נתת לנו אותו אלא כדי שנקבל שכר (כשנצליח לעמוד בפניו)? לא אותו אנו רוצים ולא את שכרו אנו רוצים].
נפל להו פיתקא מרקיעא, דהוה כתב בה אמת.
[נפל להם פתק מהשמים שהיה כתוב בו 'אמת' [=כלומה, שהקב"ה מסכים לבקשתם].
אמר רב חנינא, שמע מינה: חותמו של הקדוש ברוך הוא אמת.
אותיבו בתעניתא תלתא יומין ותלתא לילואתא, מסרוהו ניהליהו. נפק אתא כי גוריא דנורא מבית קדשי הקדשים.
אמר להו נביא לישראל: היינו יצרא דעבודה זרה, שנאמר (זכריה ה) "ויאמר זאת הרשעה".
[ישבו שלושה ימים בתענית ושלושה לילות ומסרוהו לידיהם. יצא (יצר הרע) כאריה של אש מבית קודש הקודשים. אמר להם הנביא זהו יצר עבודה זרה].
בהדי דתפסוה ליה אשתמיט ביניתא ממזייא, ורמא קלא, ואזל קליה ארבע מאה פרסי.
[בעת שתפסו אותו נמרטה שערה ממנו [והלך קול זעקתו (מכאב) מרחק של ארבע מאות פרסה]
אמרו: היכי נעביד? דילמא חס ושלום מרחמי עליה מן שמיא.
[אמרו: מה נעשה? שמא מהשמים ירחמו עליו (אם ננסה להורגו)].
אמר להו נביא: שדיוהו בדודא דאברא, וחפיוהו לפומיה באברא, דאברא משאב שאיב קלא, שנאמר (זכריה ה) "ויאמר זאת הרשעה וישלך אתה אל תוך האיפה וישלך את אבן העופרת אל פיה".
[זרקו אותו בדוד של עופרת וכסו אותו בעופרת שתכסה את קולו (ולא תישמע זעקתו). דכתיב (זכריה ב) "ויאמר זאת הרשעה וישלך אותה אל תוך האיפה וישלך את האבן העופרת אל פיה".]

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים
© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555